Risale-i Nur Külliyatından

Yirmiüçüncü Söz

İman insanı insan eder. Belki insanı sıltan eder. Öyle ise insanın vazife-i asliyesi iman ve duadır. Küfür insanı gayet aciz bir canavar hayvan eder.

Müellifi
Bediüzzaman
Said Nursi

Risale-i Nur Külliyatı'ndan

Yirmiüçüncü Söz

Müellifi

Bedîüzzaman Said Nursî

Yirmiüçüncü Söz

[Şu sözün iki mebhası vardır.]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

لَقَدْ خَلَقْنَا اْلاِنْسَانَ فِى اَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ثُمَّ رَدَدْنَاهُ اَسْفَلَ سَافِلِينَ اِلاَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

Birinci Mebhas

İmanın binler mehasininden yalnız beşini “Beş Nokta” içinde beyan ederiz.

Birinci Nokta:

İnsan, nur-u iman ile a’lâ-yı illiyyîne çıkar; Cennet’e lâyık bir kıymet alır. Ve zulmet-i küfür ile, esfel-i safilîne düşer; Cehennem’e ehil (olacak) bir vaziyete girer. Çünki iman, insanı Sâni’-i Zülcelal’ine nisbet ediyor; iman, bir intisabdır. Öyle ise insan, iman ile insanda tezahür eden san’at-ı İlahiye ve nukuş-u esma-i Rabbaniye itibariyle bir kıymet alır. Küfür, o nisbeti kat’eder. O kat’dan san’at-ı Rabbaniye gizlenir. Kıymeti dahi yalnız madde itibariyle olur. Madde ise, hem fâniye, hem zâile, hem muvakkat bir hayat-ı hayvanî olduğundan, kıymeti hiç hükmündedir.

Bu sırrı bir temsil ile beyan edeceğiz. Meselâ: İnsanların san’atları içinde nasılki maddenin kıymeti ile san’atın kıymeti ayrı ayrıdır. Bazan müsavi, bazan madde daha kıymetdar, bazan oluyor ki; beş kuruşluk demir gibi bir maddede beş liralık bir san’at bulunuyor. Belki bazan, antika olan bir san’at, bir milyon kıymeti aldığı halde, maddesi beş kuruşa da değmiyor. İşte öyle antika bir san’at, antikacıların çarşısına gidilse, hârika-pişe ve pek eski hünerver san’atkârına nisbet ederek o san’atkârı yâd etmekle ve o san’atla teşhir edilse, bir milyon fiatla satılır. Eğer kaba demirciler çarşısına gidilse, beş kuruşluk bir demir bahasına alınabilir.

İşte insan, Cenab-ı Hakk'ın böyle antika bir san'atıdır ve en nazik ve nazenin bir mu'cize-i kudretidir ki; insanı, bütün esmasının cilvesine mazhar ve nakışlarına medar ve kâinata bir misal-i musaggar suretinde yaratmıştır.

Eğer nur-u iman, içine girse, üstündeki bütün manidar nakışlar, o ışıkla okunur. O mü'min, şuur ile okur ve o intisabla okutur. Yani: "Sâni'-i Zülcelal'in masnuuyum, mahlukuyum, rahmet ve keremine mazharım" gibi manalarla insandaki san'at-ı Rabbaniye tezahür eder. Demek Sâni'ine intisabdan ibaret olan iman; insandaki bütün âsâr-ı san'atı izhar eder. İnsanın kıymeti, o san'at-ı Rabbaniyeye göre olur ve âyine-i Samedaniye itibariyledir. O halde şu ehemmiyetsiz olan insan, şu itibarla bütün mahlukat üstünde bir muhatab-ı İlahî ve Cennet'e lâyık bir misafir-i Rabbanî olur.

Eğer kat'-ı intisabdan ibaret olan küfür, insanın içine girse; o vakit bütün o manidar nukuş-u esma-i İlahiye karanlığa düşer, okunmaz. Zira Sâni' unutulsa, Sâni'a müteveccih manevî cihetler de anlaşılmaz. Âdeta baş aşağı düşer. O manidar âlî san'atların ve manevî âlî nakışların çoğu gizlenir. Bâki kalan ve göz ile görülen bir kısmı ise; süflî esbaba ve tabiata ve tesadüfe verilip, nihayet sukut eder. Herbiri birer parlak elmas iken, birer sönük şişe olurlar. Ehemmiyeti yalnız madde-i hayvaniyeye bakar. Maddenin gayesi ve meyvesi ise; -dediğimiz gibi- kısacık bir ömürde hayvanatın en âcizi ve en muhtacı ve en kederlisi olduğu bir halde yalnız cüz'î bir hayat geçirmektir. Sonra tefessüh eder gider. İşte küfür, böyle mahiyet-i insaniyeyi yıkar, elmastan kömüre kalbeder.

İkinci Nokta:

İman nasılki bir nurdur, insanı ışıklandırıyor, üstünde yazılan bütün mektubat-ı Samedaniyeyi

okutturuyor. Öyle de, kâinatı dahi ışıklandırıyor. Zaman-ı mazi ve müstakbeli, zulümattan kurtarıyor. Şu sırrı, bir vakıada اَللّٰهُ وَلِىُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ âyet-i kerimesinin bir sırrına dair gördüğüm bir temsil ile beyan ederiz. Şöyle ki: Bir vakıa-i hayaliyede gördüm ki: İki yüksek dağ var birbirine mukabil. Üstünde dehşetli bir köprü kurulmuş. Köprünün altında pek derin bir dere. Ben o köprünün üstünde bulunuyorum. Dünyayı da, her tarafı karanlık, kesif bir zulümat istila etmişti. Ben sağ tarafıma baktım; nihayetsiz bir zulümat içinde bir mezar-ı ekber gördüm, yani tahayyül ettim. Sol tarafıma baktım; müdhiş zulümat dalgaları içinde azîm fırtınalar, dağdağalar, dâhiyeler hazırlandığını görüyor gibi oldum. Köprünün altına baktım; gayet derin bir uçurum görüyorum zannettim. Bu müdhiş zulümata karşı sönük bir cep fenerim vardı. Onu istimal ettim, yarım yamalak ışığıyla baktım. Pek müdhiş bir vaziyet bana göründü. Hattâ önümdeki köprünün başında ve etrafında öyle müdhiş ejderhalar, arslanlar, canavarlar göründü ki; keşke bu cep fenerim olmasa idi, bu dehşetleri görmese idim, dedim. O feneri hangi tarafa çevirdim ise, öyle dehşetler aldım. "Eyvah! Şu fener, başıma beladır" dedim. Ondan kızdım; o cep fenerini yere çarptım, kırdım. Güya onun kırılması, dünyayı ışıklandıran büyük elektrik lâmbasının düğmesine dokundum gibi birden o zulümat boşandı. Her taraf o lâmbanın nuru ile doldu. Herşeyin hakikatını gösterdi. Baktım ki: O gördüğüm köprü, gayet muntazam yerde, ova içinde bir caddedir. Ve sağ tarafımda gördüğüm mezar-ı ekber; baştan başa güzel, yeşil bahçelerle nuranî insanların taht-ı riyasetinde ibadet ve hizmet ve sohbet ve zikir meclisleri olduğunu farkettim. Ve sol tarafımda, fırtınalı, dağdağalı zannettiğim uçurumlar, şâhikalar ise; süslü, sevimli cazibedar olan dağların arkalarında azîm bir ziyafetgâh, güzel bir seyrangâh, yüksek bir nüzhetgâh bulunduğunu hayal meyal gördüm. Ve o müdhiş canavarlar, ejderhalar zannettiğim mahluklar ise, munis deve, öküz,

koyun, keçi gibi hayvanat-ı ehliye olduğunu gördüm. “Elhamdülillahi alâ nur-il iman” diyerek اَللّٰهُ وَلِىُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ âyet-i kerimesini okudum, o vakıadan ayıldım.

İşte o iki dağ; mebde-i hayat, âhir-i hayat.. yani âlem-i arz ve âlem-i berzahtır. O köprü ise, hayat yoludur. O sağ taraf ise, geçmiş zamandır. Sol taraf ise, istikbaldir. O cep feneri ise, hodbin ve bildiğine itimad eden ve vahy-i semavîyi dinlemeyen enaniyet-i insaniyedir. O canavarlar zannolunan şeyler ise âlemin hâdisatı ve acib mahlukatıdır. İşte enaniyetine itimad eden, zulümat-ı gaflete düşen, dalalet karanlığına mübtela olan adam; o vakıada evvelki halime benzer ki: O cep feneri hükmünde nâkıs ve dalalet-âlûd malûmat ile zaman-ı maziyi, bir mezar-ı ekber suretinde ve adem-âlûd bir zulümat içinde görüyor. İstikbali, gayet fırtınalı ve tesadüfe bağlı bir vahşetgâh gösterir. Hem herbirisi, bir Hakîm-i Rahîm’in birer memur-u müsahharı olan hâdisat ve mevcudatı, muzır birer canavar hükmünde bildirir. وَالَّذِينَ كَفَرُوا اَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ اِلَى الظُّلُمَاتِ hükmüne mazhar eder.

Eğer hidayet-i İlahiye yetişse, iman kalbine girse, nefsin firavuniyeti kırılsa, Kitabullah’ı dinlese, o vakıada ikinci halime benzeyecek. O vakit birden kâinat bir gündüz rengini alır, nur-u İlahî ile dolar. Âlem اَللّٰهُ نُورُ السَّموَاتِ وَالْاَرْضِ âyetini okur. O vakit zaman-ı mazi, bir mezar-ı ekber değil, belki herbir asrı bir nebinin veya evliyanın taht-ı riyasetinde vazife-i ubudiyeti îfa eden ervah-ı sâfiye cemaatlarının vazife-i hayatlarını bitirmekle “Allahü Ekber” diyerek makamat-ı âliyeye uçmalarını ve müstakbel tarafına geçmelerini kalb gözü ile görür. Sol tarafına bakar ki; dağlar-misal bazı inkılabat-ı berzahiye ve uhreviye arkalarında Cennet’in bağlarındaki saadet saraylarında kurulmuş bir ziyafet-i Rahmaniyeyi o nur-u iman ile uzaktan uzağa fark eder. Ve fırtına ve zelzele, taun gibi hâdiseleri, birer müsahhar memur bilir. Bahar fırtınası ve yağmur gibi hâdisatı; sureten haşin, manen çok latif hikmetlere medar

görüyor. Hattâ mevti, hayat-ı ebediyenin mukaddemesi ve kabri, saadet-i ebediyenin kapısı görüyor. Daha sair cihetleri sen kıyas eyle. Hakikatı temsile tatbik et…

Üçüncü Nokta:

İman hem nurdur, hem kuvvettir. Evet hakikî imanı elde eden adam, kâinata meydan okuyabilir ve imanın kuvvetine göre hâdisatın tazyikatından kurtulabilir. "**Tevekkeltü alallah**" der, sefine-i hayatta kemal-i emniyetle hâdisatın dağlarvari dalgaları içinde seyran eder. Bütün ağırlıklarını Kadîr-i Mutlak'ın yed-i kudretine emanet eder, rahatla dünyadan geçer, berzahta istirahat eder. Sonra saadet-i ebediyeye girmek için Cennet'e uçabilir. Yoksa tevekkül etmezse, dünyanın ağırlıkları uçmasına değil, belki esfel-i safilîne çeker. **Demek iman tevhidi, tevhid teslimi, teslim tevekkülü, tevekkül saadet-i dareyni iktiza eder.**

Fakat yanlış anlama. Tevekkül, esbabı bütün bütün reddetmek değildir. Belki esbabı dest-i kudretin perdesi bilip riayet ederek; esbaba teşebbüs ise, bir nevi dua-i fiilî telakki ederek; müsebbebatı yalnız Cenab-ı Hak'tan istemek ve neticeleri ondan bilmek ve ona minnetdar olmaktan ibarettir.

Tevekkül eden ve etmeyenin misalleri, şu hikâyeye benzer:

Vaktiyle iki adam hem bellerine, hem başlarına ağır yükler yüklenip, büyük bir sefineye bir bilet alıp girdiler. Birisi girer girmez yükünü gemiye bırakıp, üstünde oturup nezaret eder. Diğeri hem ahmak, hem mağrur olduğundan yükünü yere bırakmıyor. Ona denildi: "Ağır yükünü gemiye bırakıp rahat et." O dedi: "Yok, ben bırakmayacağım. Belki zayi' olur. Ben kuvvetliyim. Malımı, belimde ve başımda muhafaza edeceğim." Yine ona denildi: "Bizi ve sizi kaldıran

şu emniyetli sefine-i sultaniye daha kuvvetlidir. Daha ziyade iyi muhafaza eder. Belki başın döner, yükün ile beraber denize düşersin. Hem gittikçe kuvvetten düşersin. Şu bükülmüş belin, şu akılsız başın gittikçe ağırlaşan şu yüklere tâkat getiremeyecek. Kaptan dahi eğer seni bu halde görse, ya divanedir diye seni tardedecek. Ya haindir, gemimizi ittiham ediyor, bizimle istihza ediyor, hapis edilsin, diye emredecektir.

Hem herkese maskara olursun. Çünki ehl-i dikkat nazarında, za'fı gösteren tekebbürün ile, aczi gösteren gururun ile, riyayı ve zilleti gösteren tasannuun ile kendini halka mudhike yaptın. Herkes sana gülüyor." denildikten sonra o bîçarenin aklı başına geldi. Yükünü yere koydu, üstünde oturdu. "Oh!.. Allah senden razı olsun. Zahmetten, hapisten, maskaralıktan kurtuldum." dedi.

İşte ey tevekkülsüz insan! Sen de bu adam gibi aklını başına al, tevekkül et. Tâ bütün kâinatın dilenciliğinden ve her hâdisenin karşısında titremekten ve hodfüruşluktan ve maskaralıktan ve şekavet-i uhreviyeden ve tazyikat-ı dünyeviye hapsinden kurtulasın.

Dördüncü Nokta:

İman, insanı insan eder. Belki insanı sultan eder. Öyle ise, insanın vazife-i asliyesi, iman ve duadır. Küfür, insanı gayet âciz bir canavar hayvan eder.

Şu mes'elenin binler delillerinden yalnız hayvan ve insanın dünyaya gelmelerindeki farkları, o mes'eleye vâzıh bir delildir ve bir bürhan-ı katı'dır. Evet insaniyet, iman ile insaniyet olduğunu; insan ile hayvanın dünyaya gelişindeki farkları gösterir. Çünki hayvan dünyaya geldiği vakit âdeta başka bir âlemde tekemmül etmiş gibi istidadına göre mükemmel olarak gelir, yani gönderilir. Ya iki saatte, ya iki günde veya iki ayda, bütün şerait-i hayatiyesini ve kâinatla

olan münasebetini ve kavanin-i hayatını öğrenir, meleke sahibi olur. İnsanın yirmi senede kazandığı iktidar-ı hayatiyeyi ve meleke-i ameliyeyi, yirmi günde serçe ve arı gibi bir hayvan tahsil eder, yani ona ilham olunur. Demek hayvanın vazife-i asliyesi; taallümle tekemmül etmek değildir ve marifet kesbetmekle terakki etmek değildir ve aczini göstermekle meded istemek, dua etmek değildir. Belki vazifesi; istidadına göre taammüldür, amel etmektir, ubudiyet-i fiiliyedir. İnsan ise dünyaya gelişinde herşeyi öğrenmeye muhtaç ve hayat kanunlarına cahil, hattâ yirmi senede tamamen şerait-i hayatı öğrenemiyor. Belki âhir-i ömrüne kadar öğrenmeye muhtaç, hem gayet âciz ve zaîf bir surette dünyaya gönderilip bir-iki senede ancak ayağa kalkabiliyor. Onbeş senede ancak zarar ve menfaatı farkeder. Hayat-ı beşeriyenin muavenetiyle, ancak menfaatlarını celb ve zararlardan sakınabilir. Demek ki, insanın vazife-i fıtriyesi; taallümle tekemmüldür, dua ile ubudiyettir.

Yani: "Kimin merhametiyle böyle hakîmane idare olunuyorum? Kimin keremiyle böyle müşfikane terbiye olunuyorum? Nasıl birisinin lütuflarıyla böyle nazeninane besleniyorum ve idare ediliyorum?" bilmektir ve binden ancak birisine eli yetişemediği hacatına dair Kadıy-ul Hacat'a lisan-ı acz ve fakr ile yalvarmaktır ve istemek ve dua etmektir. Yani aczin ve fakrın cenahlarıyla makam-ı a'lâ-yı ubudiyete uçmaktır.

Demek insan bu âleme ilim ve dua vasıtasıyla tekemmül etmek için gelmiştir. Mahiyet ve istidad itibariyle herşey ilme bağlıdır. Ve bütün ulûm-u hakikiyenin esası ve madeni ve nuru ve ruhu; marifetullahtır ve onun üss-ül esası da iman-ı billahtır.

Hem insan, nihayetsiz acziyle nihayetsiz beliyyata maruz ve hadsiz a'danın hücumuna mübtela ve nihayetsiz fakrıyla beraber nihayetsiz hacata giriftar ve nihayetsiz metalibe muhtaç olduğundan, vazife-i asliye-i fıtriyesi, imandan sonra

“**dua**”dır. Dua ise, esas-ı ubudiyettir. Nasıl bir çocuk, eli yetişmediği bir meramını, bir arzusunu elde etmek için, ya ağlar, ya ister. Yani ya fiilî, ya kavlî lisan-ı acziyle bir dua eder. Maksuduna muvaffak olur. Öyle de:

İnsan bütün zîhayat âlemi içinde nazik, nazenin, nazdar bir çocuk hükmündedir. Rahmanürrahîm’in dergâhında; ya za’f ve acziyle ağlamak veya fakr ve ihtiyacıyla dua etmek gerektir. Tâ ki, makasıdı ona müsahhar olsun veya teshirin şükrünü eda etsin. Yoksa bir sinekten vaveylâ eden ahmak ve haylaz bir çocuk gibi; “Ben kuvvetimle bu kabil-i teshir olmayan ve bin derece ondan kuvvetli olan acib şeyleri teshir ediyorum ve fikir ve tedbirimle kendime itaat ettiriyorum.” deyip küfran-ı nimete sapmak, insaniyetin fıtrat-ı asliyesine zıd olduğu gibi, şiddetli bir azaba kendini müstehak eder.

Beşinci Nokta:

İman duayı bir vesile-i kat’iyye olarak iktiza ettiği ve fıtrat-ı insaniye, onu şiddetle istediği gibi; Cenab-ı Hak dahi “**Duanız olmazsa ne ehemmiyetiniz var?**” mealinde قُلْ مَا يَعْبَؤُا بِكُمْ رَبِّى لَوْلاَ دُعَاؤُكُمْ ferman ediyor. Hem اُدْعُونِى اَسْتَجِبْ لَكُمْ emrediyor.

Eğer desen: “Birçok defa dua ediyoruz, kabul olmuyor. Halbuki âyet umumîdir, her duaya cevab var ifade ediyor.

Elcevab: Cevab vermek ayrıdır, kabul etmek ayrıdır. Her dua için cevab vermek var; fakat kabul etmek, hem ayn-ı matlubu vermek Cenab-ı Hakk’ın hikmetine tâbi’dir. Meselâ: Hasta bir çocuk çağırır: “Ya Hekim! Bana bak.” Hekim: “Lebbeyk” der.. “Ne istersin?” cevab verir. Çocuk: “Şu ilâcı ver bana” der. Hekim ise; ya aynen istediğini verir, yahut onun maslahatına binaen ondan daha iyisini verir, yahut hastalığına zarar olduğunu bilir, hiç vermez.

İşte Cenab-ı Hak, Hakîm-i Mutlak hazır, nâzır olduğu için, abdin duasına cevab verir. Vahşet ve kimsesizlik dehşetini, huzuruyla ve cevabıyla ünsiyete çevirir. Fakat insanın hevaperestane ve heveskârane tahakkümüyle değil, belki hikmet-i Rabbaniyenin iktizasıyla ya matlubunu veya daha evlâsını verir veya hiç vermez.

Hem, dua bir ubudiyettir. Ubudiyet ise semeratı uhreviyedir. Dünyevî maksadlar ise, o nevi dua ve ibadetin vakitleridir. O maksadlar, gayeleri değil. Meselâ: Yağmur namazı ve duası bir ibadettir. Yağmursuzluk, o ibadetin vaktidir. Yoksa o ibadet ve o dua, yağmuru getirmek için değildir. Eğer sırf o niyet ile olsa; o dua, o ibadet hâlis olmadığından kabule lâyık olmaz. Nasılki güneşin gurubu, akşam namazının vaktidir. Hem Güneş'in ve Ay'ın tutulmaları, küsuf ve husuf namazları denilen iki ibadet-i mahsusanın vakitleridir. Yani gece ve gündüzün nurani âyetlerinin nikablanmasıyla bir azamet-i İlahiyeyi ilâna medar olduğundan, Cenab-ı Hak ibadını o vakitte bir nevi ibadete davet eder. Yoksa o namaz, (açılması ve ne kadar devam etmesi, müneccim hesabıyla muayyen olan) Ay ve Güneş'in husuf ve küsuflarının inkişafları için değildir.

Aynı onun gibi; yağmursuzluk dahi, yağmur namazının vaktidir. Ve beliyyelerin istilası ve muzır şeylerin tasallutu, bazı duaların evkat-ı mahsusalarıdır ki; insan o vakitlerde aczini anlar, dua ile niyaz ile Kadîr-i Mutlak'ın dergâhına iltica eder. Eğer dua çok edildiği halde beliyyeler def'olunmazsa denilmeyecek ki: "Dua kabul olmadı." Belki denilecek ki: "Duanın vakti, kaza olmadı." Eğer Cenab-ı Hak fazl u keremiyle belayı ref'etse; nurun alâ nur.. o vakit dua vakti biter, kaza olur.

Demek dua, bir sırr-ı ubudiyettir. Ubudiyet ise, hâlisen livechillah olmalı. Yalnız aczini izhar edip, dua ile ona iltica etmeli. Rububiyetine karışmamalı. Tedbiri ona bırakmalı. Hikmetine itimad etmeli. Rahmetini ittiham etmemeli.

Evet hakikat-ı halde âyât-ı beyyinatın beyanıyla sabit olan: Bütün mevcudat, herbirisi birer mahsus tesbih ve birer hususî ibadet, birer has secde ettikleri gibi; bütün kâinattan dergâh-ı İlahiyeye giden, bir duadır. **Ya istidad lisanıyla**dır. (Bütün nebatatın duaları gibi ki; herbiri lisan-ı istidadıyla Feyyaz-ı Mutlak'tan bir suret taleb ediyorlar ve esmasına bir mazhariyet-i münkeşife istiyorlar.) Veya **ihtiyac-ı fıtrî lisanıyla**dır. (Bütün zîhayatın, iktidarları dâhilinde olmayan hacat-ı zaruriyeleri için dualarıdır ki; her birisi o ihtiyac-ı fıtrî lisanıyla Cevvad-ı Mutlak'tan idame-i hayatları için bir nevi rızık hükmünde bazı metalibi istiyorlar.) Veya **lisan-ı ızdırarıyla** bir duadır ki: Muztar kalan herbir zîruh; kat'î bir iltica ile dua eder, bir hâmi-i meçhulüne iltica eder, belki Rabb-ı Rahîm'ine teveccüh eder. **Bu üç nevi dua**, bir mani olmazsa daima makbuldür.

Dördüncü nevi ki; en meşhurudur, bizim duamızdır.

Bu da iki kısımdır: **Biri,** fiilî ve halî; **diğeri,** kalbî ve kālîdir. Meselâ: Esbaba teşebbüs, bir dua-yı fiilîdir. Esbabın içtimaı; müsebbebi icad etmek için değil, belki lisan-ı hal ile müsebbebi Cenab-ı Hak'tan istemek için bir vaziyet-i marziye almaktır. Hattâ çift sürmek hazine-i rahmet kapısını çalmaktır. Bu nevi dua-yı fiilî, Cevvad-ı Mutlak'ın isim ve ünvanına müteveccih olduğundan, kabule mazhariyeti ekseriyet-i mutlakadır.

İkinci kısım; lisan ile, kalb ile dua etmektir. Eli yetişmediği bir kısım metalibi istemektir. Bunun en mühim ciheti, en güzel gayesi, en tatlı meyvesi şudur ki: "Dua eden adam anlar ki: Birisi var; onun hatırat-ı kalbini işitir, herşeye eli yetişir, her bir arzusunu yerine getirebilir, aczine merhamet eder, fakrına meded eder."

İşte ey âciz insan ve ey fakir beşer! Dua gibi hazine-i rahmetin anahtarı ve tükenmez bir kuvvetin medarı olan bir vesileyi elden bırakma, ona yapış, a'lâ-yı illiyyîn-i insaniyete çık. Bir sultan gibi bütün kâinatın dualarını, kendi duan içine al. Bir abd-i küllî ve bir vekil-i umumî gibi اِيَّاكَ نَسْتَعِينُ de. Kâinatın güzel bir takvimi ol.

* * *

İkinci Mebhas

İnsanın saadet ve şekavetine medar beş nükteden ibarettir.

*[İnsan ahsen-i takvimde yaratıldığı ve ona gayet câmi' bir istidad verildiği için; esfel-i safilînden tâ a'lâ-yı illiyyîne, ferşten tâ arşa, zerreden tâ şemse kadar dizilmiş olan makamata, meratibe, derecata, derekata girebilir ve düşebilir bir meydan-ı imtihana atılmış, nihayetsiz sukut ve suuda giden iki yol onun önünde açılmış bir mu'cize-i kudret ve netice-i hilkat ve acube-i san'at olarak şu dünyaya gönderilmiştir. İşte insanın şu dehşetli terakki ve tedennisinin sırrını "**Beş Nükte**"de beyan edeceğiz.]*

Birinci Nükte:

İnsan, kâinatın ekser enva'ına muhtaç ve alâkadardır. İhtiyacatı âlemin her tarafına dağılmış, arzuları ebede kadar uzanmış… Bir çiçeği istediği gibi, koca bir baharı da ister. Bir bahçeyi arzu ettiği gibi, ebedî Cennet'i de arzu eder. Bir dostunu görmeğe müştak olduğu gibi, Cemil-i Zülcelal'i de görmeye müştaktır. Başka bir menzilde duran bir sevdiğini ziyaret etmek için o menzilin kapısını açmaya muhtaç olduğu gibi; berzaha göçmüş yüzde doksandokuz ahbabını ziyaret etmek ve firak-ı ebedîden kurtulmak için koca dünyanın kapısını kapayacak ve bir mahşer-i acaib olan âhiret kapısını açacak, dünyayı kaldırıp âhireti yerine kuracak ve koyacak bir Kadîr-i Mutlak'ın dergâhına ilticaya muhtaçtır. İşte şu vaziyette bir insana hakikî Mabud olacak; yalnız, herşeyin dizgini elinde, herşeyin hazinesi yanında,

herşeyin yanında nâzır, her mekânda hazır, mekândan münezzeh, acizden müberra, kusurdan mukaddes, nakıstan muallâ bir Kadîr-i Zülcelal, bir Rahîm-i Zülcemal, bir Hakîm-i Zülkemal olabilir. Çünki nihayetsiz hacat-ı insaniyeyi îfa edecek, ancak nihayetsiz bir kudret ve muhit bir ilim sahibi olabilir. Öyle ise, mabudiyete lâyık yalnız odur.

İşte ey insan! Eğer yalnız ona abd olsan, bütün mahlukat üstünde bir mevki kazanırsın. Eğer ubudiyetten istinkâf etsen, âciz mahlukata zelil bir abd olursun. Eğer enaniyetine ve iktidarına güvenip tevekkül ve duayı bırakıp, tekebbür ve davaya sapsan; o vakit iyilik ve icad cihetinde arı ve karıncadan daha aşağı,örümcek ve sinekten daha zaîf düşersin. Şer ve tahrib cihetinde; dağdan daha ağır, taundan daha muzır olursun.

Evet ey insan! Sende iki cihet var:

Birisi, icad ve vücud ve hayır ve müsbet ve fiil cihetidir.

Diğeri; tahrib, adem, şer, nefy, infial cihetidir.

Birinci cihet itibariyle; arıdan, serçeden aşağı.. sinekten, örümcekten daha zaîfsin.

İkinci cihet itibariyle; dağ, yer, göklerden geçersin. Onların çekindiği ve izhar-ı acz ettikleri bir yükü kaldırırsın. Onlardan daha geniş, daha büyük bir daire alırsın. Çünki sen iyilik ve icad ettiğin vakit, yalnız vüs'atin nisbetinde, elin ulaşacak derecede, kuvvetin yetişecek mertebede iyilik ve icad edebilirsin. Eğer fenalık ve tahrib etsen, o vakit fenalığın tecavüz ve tahribin intişar eder:

Meselâ: Küfür bir fenalıktır, bir tahribdir, bir adem-i tasdiktir. Fakat o tek seyyie; bütün kâinatın tahkirini ve bütün esma-i İlahiyenin tezyifini, bütün insaniyetin terzilini tazammun eder. Çünki şu mevcudatın âlî bir makamı, ehemmiyetli bir vazifesi vardır. Zira onlar, mektubat-ı Rabbaniye ve meraya-yı Sübhaniye ve memurîn-i İlahiyedirler.

Küfür ise; onları âyinedarlık ve vazifedarlık ve manidarlık makamından düşürüp, abesiyet ve tesadüfün oyuncağı derekesine ve zeval ve firakın tahribiyle çabuk bozulup

değişen mevadd-ı fâniyeye ve ehemmiyetsizlik, kıymetsizlik, hiçlik mertebesine indirdiği gibi.. bütün kâinatta ve mevcudatın âyinelerinde nakışları ve cilveleri ve cemalleri görünen esma-i İlahiyeyi inkâr ile tezyif eder. Ve insanlık denilen, bütün esma-i kudsiye-i İlahiyenin cilvelerini güzelce ilân eden bir kaside-i manzume-i hikmet ve bir şecere-i bâkiyenin cihazatını câmi’ çekirdek-misal bir mu’cize-i kudret-i bahire ve emanet-i kübrayı uhdesine almakla yer, gök, dağa tefevvuk eden ve melaikeye karşı rüchaniyet kazanan bir sahib-i mertebe-i hilafet-i arziyeyi; en zelil bir hayvan-ı fâni-i zâilden daha zelil, daha zaîf, daha âciz, daha fakir bir derekeye atar. Ve manasız, karmakarışık, çabuk bozulur bir âdi levha derekesine indirir.

Elhasıl: Nefs-i emmare tahrib ve şer cihetinde nihayetsiz cinayet işleyebilir, fakat icad ve hayırda iktidarı pek azdır ve cüz’îdir. Evet, bir haneyi bir günde harab eder, yüz günde yapamaz. Lâkin eğer enaniyeti bıraksa, hayrı ve vücudu tevfik-i İlahiyeden istese, şer ve tahribden ve nefse itimaddan vazgeçse, istiğfar ederek tam abd olsa; o vakit يُبَدِّلُ اللّٰهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ sırrına mazhar olur. Ondaki nihayetsiz kabiliyet-i şer, nihayetsiz kabiliyet-i hayra inkılab eder. **Ahsen-i takvim** kıymetini alır, a’lâ-yı illiyyîne çıkar.

İşte ey gafil insan! Bak Cenab-ı Hakk’ın fazlına ve keremine! Seyyieyi bir iken bin yazmak, haseneyi bir yazmak veya hiç yazmamak adalet olduğu halde; bir seyyieyi bir yazar, bir haseneyi on, bazan yetmiş, bazan yediyüz, bazan yedi bin yazar. Hem şu nükteden anla ki; o müdhiş Cehennem’e girmek ceza-yı ameldir, ayn-ı adildir. Fakat Cennet’e girmek, mahz-ı fazıldır.

İkinci Nükte:

İnsanda iki vecih var.

Birisi, enaniyet cihetinde şu hayat-ı dünyeviyeye nâzırdır.

Diğeri ubudiyet cihetinde hayat-ı ebediyeye bakar.

Evvelki vecih itibariyle öyle bir bîçare mahluktur ki; sermayesi yalnız ihtiyardan bir şa're (saç) gibi cüz'î bir cüz'-i ihtiyarî ve iktidardan zaîf bir kesb ve hayattan çabuk söner bir şu'le ve ömürden çabuk geçer bir müddetçik ve mevcudiyetten çabuk çürür küçük bir cisimdir. O haliyle beraber kâinatın tabakatında serilmiş hadsiz enva'ın hesabsız efradından nazik zaîf bir ferd olarak bulunuyor.

İkinci vecih itibariyle ve bilhâssa ubudiyete müteveccih acz ve fakr cihetinde pek büyük bir vüs'ati var. Pek büyük bir ehemmiyeti bulunuyor. Çünki Fâtır-ı Hakîm, insanın mahiyet-i maneviyesinde nihayetsiz azîm bir acz ve hadsiz cesîm bir fakr dercetmiştir.

Tâ ki, kudreti nihayetsiz bir Kadîr-i Rahîm ve gınası nihayetsiz bir Ganiyy-i Kerim bir zâtın hadsiz tecelliyatına câmi' geniş bir âyine olsun.

Evet insan bir çekirdeğe benzer. Nasılki o çekirdeğe kudretten manevî ve ehemmiyetli cihazat ve kaderden ince ve kıymetli proğram verilmiş. Tâ ki, toprak altında çalışıp, tâ o dar âlemden çıkıp, geniş olan hava âlemine girip, Hâlıkından istidad lisanıyla bir ağaç olmasını isteyip, kendine lâyık bir kemal bulsun. Eğer o çekirdek, sû'-i mizacından dolayı ona verilen cihazat-ı maneviyeyi, toprak altında bazı mevadd-ı muzırrayı celbine sarfetse; o dar yerde kısa bir zamanda faidesiz tefessüh edip çürüyecektir. Eğer o çekirdek, o manevî cihazatını فَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوٰى nın emr-i tekvinîsini imtisal edip hüsn-ü istimal etse; o dar âlemden çıkacak, meyvedar koca bir ağaç olmakla küçücük cüz'î hakikatı ve ruh-u manevîsi, büyük bir hakikat-ı külliye suretini alacaktır.

İşte aynen onun gibi; insanın mahiyetine, kudretten ehemmiyetli cihazat ve kaderden kıymetli proğramlar tevdi edilmiş. Eğer insan, şu dar âlem-i arzîde, hayat-ı dünyeviye toprağı altında o cihazat-ı maneviyesini nefsin hevesatına

sarfetse; bozulan çekirdek gibi bir cüz'î telezzüz için kısa bir ömürde, dar bir yerde ve sıkıntılı bir halde çürüyüp tefessüh ederek, mes'uliyet-i maneviyeyi bedbaht ruhuna yüklenecek, şu dünyadan göçüp gidecektir.

Eğer o istidad çekirdeğini İslâmiyet suyu ile, imanın ziyasıyla ubudiyet toprağı altında terbiye ederek, evamir-i Kur'aniyeyi imtisal edip cihazat-ı maneviyesini hakikî gayelerine tevcih etse, elbette âlem-i misal ve berzahta dal ve budak verecek ve âlem-i âhiret ve Cennet'te hadsiz kemalât ve nimetlere medar olacak bir şecere-i bâkiyenin ve bir hakikat-ı daimenin cihazatına câmi' kıymetdar bir çekirdek ve revnakdar bir makine ve bu şecere-i kâinatın mübarek ve münevver bir meyvesi olacaktır.

Evet hakikî terakki ise; insana verilen kalb, sır, ruh, akıl hattâ hayal ve sair kuvvelerin hayat-ı ebediyeye yüzlerini çevirerek, herbiri kendine lâyık hususî bir vazife-i ubudiyet ile meşgul olmaktadır. Yoksa ehl-i dalaletin terakki zannettikleri, hayat-ı dünyeviyenin bütün inceliklerine girmek ve zevklerinin her çeşitlerini, hattâ en süflisini tatmak için bütün letaifini ve kalb ve aklını nefs-i emmareye müsahhar edip yardımcı verse; o terakki değil, sukuttur. Şu hakikati bir vakıa-i hayaliyede, şöyle bir temsilde gördüm ki:

Ben büyük bir şehre giriyorum. Baktım ki, o şehirde büyük saraylar var. Bazı sarayların kapısına bakıyorum, gayet şenlik, parlak bir tiyatro gibi nazar-ı dikkati celbeder, herkesi eğlendirir bir cazibedarlık vardı. Dikkat ettim ki, o sarayın efendisi kapıya gelmiş, it ile oynuyor ve oynamasına yardım ediyor. Hanımlar, yabani gençlerle tatlı sohbetler ediyorlar. Yetişmiş kızlar dahi, çocukların oynamasını tanzim ediyorlar. Kapıcı da onlara kumandanlık eder gibi bir aktör tavrını almış. O vakit anladım ki, o koca sarayın içerisi bomboş. Hep nazik vazifeler muattal kalmış. Ahlâkları sukut etmiş ki, kapıda bu sureti almışlardır.

Sonra geçtim, bir büyük saraya daha rast geldim. Gördüm ki; kapıda uzanmış vefadar bir it ve kaba, sert,

sâkin bir kapıcı ve sönük bir vaziyet vardı. Merak ettim. Ne için o öyle? Bu böyle? İçeriye girdim. Baktım ki, içerisi çok şenlik... Daire daire üstünde, ayrı ayrı nazik vazifeler ile saray ehli meşguldürler. Birinci dairedeki adamlar sarayın idaresini, tedbirini görüyorlar. Üstündeki dairede kızlar, çocuklar ders okuyorlar. Daha üstünde hanımlar, gayet latif san'atlar, güzel nakışlarla iştigal ediyorlar. En yukarıda efendi, padişahla muhabere edip halkın istirahatını temin için ve kendi kemalâtı ve terakkiyatı için kendine has ve ulvî vazifeler ile iştigal ediyor gördüm. Ben onlara görünmediğim için, "Yasak" demediler, gezebildim. Sonra çıktım, baktım. O şehrin her tarafında bu iki kısım saraylar var. Sordum dediler: "O kapısı şenlik ve içi boş saraylar, kâfirlerin ileri gelenlerinindir ve ehl-i dalaletindir. Diğerleri, namuslu müslüman büyüklerinindir." Sonra bir köşede bir saraya rast geldim. Üstünde "**Said**" ismini gördüm. Merak ettim. Daha dikkat ettim, suretimi üstünde gördüm gibi bana geldi. Kemal-i taaccübümden bağırarak, aklım başıma geldi, ayıldım.

İşte o vakıa-i hayaliyeyi sana tabir edeceğim. Allah hayır etsin.

İşte o şehir ise, hayat-ı içtimaiye-i beşeriye ve medine-i medeniyet-i insaniyedir. O sarayların herbirisi, birer insandır. O saray ehli ise; insandaki göz, kulak, kalb, sır, ruh, akıl gibi letaif ve nefs ve heva ve kuvve-i şeheviye ve kuvve-i gazabiye gibi şeylerdir. **Herbir insanda her bir latifenin ayrı ayrı vazife-i ubudiyetleri var. Ayrı ayrı lezzetleri, elemleri var. Nefis ve heva, kuvve-i şeheviye ve gazabiye, bir kapıcı ve it hükmündedirler.** İşte o yüksek letaifi, nefis ve hevaya müsahhar etmek ve vazife-i asliyelerini unutturmak, elbette sukuttur, terakki değildir. Sair cihetleri sen tabir edebilirsin.

Üçüncü Nükte:

İnsan, fiil ve amel cihetinde ve sa’y-i maddî itibariyle zaîf bir hayvandır, âciz bir mahluktur. Onun o cihetteki daire-i tasarrufatı ve mâlikiyeti o kadar dardır ki; elini uzatsa ona yetişebilir. Hattâ, insanın eline dizginini veren hayvanat-ı ehliye, insanın za’f ve acz ve tenbelliğinden birer hisse almışlardır ki; yabani emsallerine kıyas edildikleri vakit, azîm fark görünür (Ehlî keçi ve öküz, yabanî keçi ve öküz gibi).

Fakat o insan, infial ve kabul ve dua ve sual cihetinde, şu dünya hanında aziz bir yolcudur. Ve öyle bir Kerim’e misafir olmuş ki nihayetsiz rahmet hazinelerini ona açmış. Ve hadsiz bedî’ masnuatını ve hizmetkârlarını ona müsahhar etmiş. Ve o misafirin tenezzühüne ve temaşasına ve istifadesine öyle büyük bir daire açıp müheyya etmiştir ki; o dairenin nısf-ı kutru -yani merkezden muhit hattına kadar- gözün kestiği miktar, belki hayalin gittiği yere kadar geniştir ve uzundur.

İşte eğer insan, enaniyetine istinad edip hayat-ı dünyeviyeyi gaye-i hayal ederek derd-i maişet içinde muvakkat bazı lezzetler için çalışsa, gayet dar bir daire içinde boğulur gider. Ona verilen bütün cihazat ve âlât ve letaif, ondan şikayet ederek haşirde onun aleyhinde şehadet edeceklerdir. Ve davacı olacaklardır. Eğer kendini misafir bilse, misafir olduğu Zât-ı Kerim’in izni dairesinde sermaye-i ömrünü sarfetse, öyle geniş bir daire içinde uzun bir hayat-ı ebediye için güzel çalışır ve teneffüs edip istirahat eder. Sonra, a’lâ-yı illiyyîne kadar gidebilir. Hem de bu insana verilen bütün cihazat ve âlât, ondan memnun olarak âhirette lehinde şehadet ederler.

Evet insana verilen bütün cihazat-ı acibe, bu ehemmiyetsiz hayat-ı dünyeviye için değil; belki, pek ehemmiyetli bir hayat-ı bâkiye için verilmişler. Çünki insanı hayvana nisbet etsek görüyoruz ki: İnsan, cihazat ve âlât itibariyle çok zengindir. Yüz derece hayvandan daha ziyadedir. Hayat-ı dünyeviye lezzetinde ve hayvanî yaşayışında yüz derece aşağı düşer. Çünki her gördüğü

lezzetinde, bir elem izi vardır. Geçmiş zamanın elemleri ve gelecek zamanın korkuları ve herbir lezzetin dahi elem-i zevali, onun zevklerini bozuyor ve lezzetinde bir iz bırakıyor. Fakat hayvan öyle değil. Elemsiz bir lezzet alır, kedersiz bir zevk eder. Ne geçmiş zamanın elemleri onu incitir, ne de gelecek zamanın korkuları onu ürkütür. Rahatla yaşar, yatar, Hâlıkına şükreder.

Demek ahsen-i takvim suretinde yaratılan insan, hayat-ı dünyeviyeye hasr-ı fikr etse; yüz derece sermayece hayvandan yüksek olduğu halde, yüz derece serçe kuşu gibi bir hayvandan aşağı düşer. Başka bir yerde bir temsil ile bu hakikatı beyan etmiştim. Münasebet geldi, yine o temsili tekrar ediyorum. Şöyle ki:

Bir adam, bir hizmetkârına on altun verip “Mahsus bir kumaştan bir kat elbise yaptır” emreder. İkincisine, bin altun verir, bir pusula içinde bazı şeyler yazılı o hizmetkârın cebine koyar, bir pazara gönderir. Evvelki hizmetkâr on altun ile a’lâ kumaştan mükemmel bir elbise alır. İkinci hizmetkâr, divanelik edip, evvelki hizmetkâra bakıp, cebine konulan hesab pusulasını okumayarak bir dükkâncıya bin altun vererek bir kat elbise istedi. İnsafsız dükkâncı da kumaşın en çürüğünden bir kat elbise verdi. O bedbaht hizmetkâr, seyyidinin huzuruna geldi ve şiddetli bir te’dib gördü ve dehşetli bir azab çekti. İşte edna bir şuuru olan anlar ki, ikinci hizmetkâra verilen bin altun, bir kat elbise almak için değildir. Belki mühim bir ticaret içindir.

Aynen onun gibi: İnsandaki cihazat-ı maneviye ve letaif-i insaniye ki, herbirisi hayvana nisbeten yüz derece inbisat etmiş. Meselâ; güzelliğin bütün meratibini farkeden insan gözü ve taamların bütün çeşit çeşit ezvak-ı mahsusalarını temyiz eden insanın zaika-i lisaniyesi ve hakaikın bütün inceliklerine nüfuz eden insanın aklı ve kemalâtın bütün enva’ına müştak insanın kalbi gibi sair cihazları, âletleri nerede?

Hayvanın pek basit yalnız bir-iki mertebe inkişaf etmiş âletleri nerede? Yalnız şu kadar fark var ki; hayvan, kendine

has bir amelde (münhasıran o hayvanda bir cihaz-ı mahsus) ziyade inkişaf eder. Fakat o inkişaf, hususîdir.

İnsanın cihazat cihetiyle zenginliği şu sırdandır ki:

Akıl ve fikir sebebiyle insanın hâsseleri, duyguları fazla inkişaf ve inbisat peyda etmiştir. Ve ihtiyacatın kesreti sebebiyle çok çeşit çeşit hissiyat peyda olmuştur. Ve hassasiyeti çok tenevvü etmiş. Ve fıtratın câmiiyeti sebebiyle pek çok makasıda müteveccih arzulara medar olmuş ve pek çok vazife-i fıtriyesi bulunduğu sebebiyle, âlât ve cihazatı ziyade inbisat peyda etmiştir. Ve ibadatın bütün enva'ına müstaid bir fıtratta yaratıldığı için bütün kemalâtın tohumlarına câmi' bir istidad verilmiştir. **İşte şu derece cihazatça zenginlik ve sermayece kesret, elbette ehemmiyetsiz muvakkat şu hayat-ı dünyeviyenin tahsili için verilmemiştir. Belki şöyle bir insanın vazife-i asliyesi, nihayetsiz makasıda müteveccih vezaifini görüp, acz ve fakr ve kusurunu ubudiyet suretinde ilân etmek ve küllî nazarıyla mevcudatın tesbihatını müşahede ederek şehadet etmek ve nimetler içinde imdadat-ı Rahmaniyeyi görüp şükretmek ve masnuatta kudret-i Rabbaniyenin mu'cizatını temaşa ederek nazar-ı ibretle tefekkür etmektir.**

Ey dünyaperest ve hayat-ı dünyeviyeye âşık ve sırr-ı ahsen-i takvimden gafil insan! Şu hayat-ı dünyeviyenin hakikatını bir vakıa-i hayaliyede Eski Said görmüş. Onu Yeni Said'e döndürmüş olan şu vakıa-i temsiliyeyi dinle:

Gördüm ki, ben bir yolcuyum. Uzun bir yola gidiyorum. Yani gönderiliyorum. Seyyidim olan zât, bana tahsis ettiği altmış altundan tedricen birer miktar para veriyordu. Ben de sarfedip pek eğlenceli bir hana geldim. O handa bir gece içinde on altunu kumara mumara, eğlencelere ve şöhretperestlik yoluna sarfettim. Sabahleyin elimde hiçbir para kalmadı. Bir ticaret edemedim. Gideceğim yer için bir mal alamadım. Yalnız o paradan bana kalan elemler, günahlar ve eğlencelerden gelen yaralar, bereler, kederler benim elimde

kalmıştı. Birden ben o hazîn halette iken orada bir adam peyda oldu. Bana dedi: "Bütün bütün sermayeni zayi' ettin. Tokata da müstehak oldun. Gideceğin yere de müflis olarak elin boş gideceksin. Fakat aklın varsa, tövbe kapısı açıktır. Bundan sonra sana verilecek bâki kalan onbeş altundan her eline geçtikçe yarısını ihtiyaten muhafaza et. Yani gideceğin yerde sana lâzım olacak bazı şeyleri al." Baktım nefsim razı olmuyor. "Üçte birisini" dedi. Ona da nefsim itaat etmedi. Sonra dörtte birisini dedi. Baktım nefsim mübtela olduğu âdetini terkedemiyor. O adam hiddetle yüzünü çevirdi gitti.

Birden o hal değişti. Baktım ki; ben, tünel içinde sukut eder gibi bir sür'atle giden bir şimendifer içindeyim. Telaş ettim. Fakat ne çare ki, hiçbir tarafa kaçılmaz. Garaibden olarak o şimendiferin iki tarafında pek cazibedar çiçekler, leziz meyveler görünüyordu. Ben de akılsız acemîler gibi onlara bakıp elimi uzattım. O çiçekleri koparmak, o meyveleri almak için çalıştım. Fakat o çiçekler ve meyveler, dikenli mikenli, mülâkatında elime batıyor, kanatıyor. Şimendiferin gitmesiyle müfarakatından elimi parçalıyorlar. Bana pek pahalı düşüyorlardı. Birden şimendiferdeki bir hademe dedi: "Beş kuruş ver, sana o çiçek ve meyvelerden istediğin kadar vereceğim. Beş kuruş yerine elin parçalanmasıyla yüz kuruş zarar ediyorsun. Hem de ceza var, izinsiz koparamazsın."

Birden sıkıntıdan ne vakit tünel bitecek diye başımı çıkarıp ileriye baktım. Gördüm ki, tünel kapısı yerine çok delikler görünüyor. O uzun şimendiferden o deliklere adamlar atılıyorlar. Bana mukabil bir delik gördüm. İki tarafında iki mezar taşı dikilmiş. Merak ile dikkat ettim. O mezar taşında büyük harflerle "**Said**" ismi yazılmış gördüm. Teessüf ve hayretimden "**Eyvah!**" dedim. Birden o han kapısında bana nasihat eden zâtın sesini işittim. Dedi: "Aklın başına geldi mi?" Dedim: "Evet geldi fakat kuvvet kalmadı, çare yok." Dedi: "Tövbe et, tevekkül et." Dedim: "Ettim!"

Ayıldım… Eski Said kaybolmuş. Yeni Said olarak kendimi gördüm.

İşte o vakıa-i hayaliyeyi, -Allah hayr etsin- bir-iki kısmını ben tabir edeceğim, sair cihetleri sen kendin tabir et.

O yolculuk ise; âlem-i ervahtan, rahm-ı maderden, gençlikten, ihtiyarlıktan, kabirden, berzahtan, haşirden, köprüden geçen ebed-ül âbâd tarafına bir yolculuktur. O altmış altun ise, altmış sene ömürdür ki; bu vakıayı gördüğüm vakit kendimi kırkbeş yaşında tahmin ediyordum. Senedim yok, fakat bâki kalan onbeşinden yarısını âhirete sarfetmek için Kur'an-ı Hakîm'in hâlis bir tilmizi beni irşad etti. O han ise, benim için İstanbul imiş.

O şimendifer ise, zamandır. Herbir yıl bir vagondur. O tünel ise, hayat-ı dünyeviyedir. O dikenli çiçekler ve meyveler ise, lezaiz-i nâmeşruadır ve lehviyat-ı muharremedir ki; mülâkat esnasında tasavvur-u zevaldeki elem, kalbi kanatıyor. Müfarakatında parçalıyor. Cezayı dahi çektiriyor. Şimendifer hademesi demişti: "Beş kuruş ver, onlardan istediğin kadar vereceğim." Onun tabiri şudur ki: **İnsanın helâl sa'yiyle meşru dairede gördüğü zevkler, lezzetler, keyfine kâfidir. Harama girmeye ihtiyaç bırakmaz.** Sair kısımları sen tabir edebilirsin...

Dördüncü Nükte:

İnsan şu kâinat içinde pek nazik ve nazenin bir çocuğa benzer. Za'fında büyük bir kuvvet ve aczinde büyük bir kudret vardır. Çünki o za'fın kuvvetiyle ve aczin kudretiyledir ki, şu mevcudat ona müsahhar olmuş. Eğer insan za'fını anlayıp, kālen, halen, tavren dua etse ve aczini bilip istimdad eylese; o teshirin şükrünü eda ile beraber matlubuna öyle muvaffak olur ve maksadları ona öyle müsahhar olur ki, iktidar-ı zâtîsiyle onun öşr-i mi'şarına muvaffak olamaz. Yalnız bazı vakit lisan-ı hal duasıyla hasıl olan bir matlubunu yanlış olarak kendi iktidarına hamleder. Meselâ: Tavuğun yavrusunun za'fındaki kuvvet, tavuğu

arslana saldırtır. Yeni dünyaya gelen arslanın yavrusu, o canavar ve aç arslanı kendine müsahhar edip onu aç bırakıp kendi tok oluyor. İşte cây-ı dikkat, za'ftaki bir kuvvet ve şâyan-ı temaşa bir cilve-i rahmet…

Nasılki nazdar bir çocuk ağlamasıyla, ya istemesiyle, ya hazîn haliyle matlublarına öyle muvaffak olur ve öyle kavîler ona müsahhar olurlar ki; o matlublardan binden birisine bin defa kuvvetçiğiyle yetişemez. Demek za'f ve acz, onun hakkında şefkat ve himayeti tahrik ettikleri için küçücük parmağıyla kahramanları kendine müsahhar eder. Şimdi böyle bir çocuk, o şefkati inkâr etmek ve o himayeti ittiham etmek suretiyle ahmakane bir gurur ile "Ben kuvvetimle bunları teshir ediyorum" dese, elbette bir tokat yiyecektir.

İşte insan dahi Hâlıkının rahmetini inkâr ve hikmetini ittiham edecek bir tarzda küfran-ı nimet suretinde Karun gibi اِنَّمَا اُوتِيتُهُ عَلَى عِلْمٍ yani: "Ben kendi ilmimle, kendi iktidarımla kazandım" dese, elbette sille-i azaba kendini müstehak eder. Demek şu meşhud saltanat-ı insaniyet ve terakkiyat-ı beşeriye ve kemalât-ı medeniyet; celb ile değil, galebe ile değil, cidal ile değil, belki ona onun za'fı için teshir edilmiş, onun aczi için ona muavenet edilmiş, onun fakrı için ona ihsan edilmiş, onun cehli için ona ilham edilmiş, onun ihtiyacı için ona ikram edilmiş. Ve o saltanatın sebebi, kuvvet ve iktidar-ı ilmî değil, belki şefkat ve re'fet-i Rabbaniye ve rahmet ve hikmet-i İlahiyedir ki; eşyayı ona teshir etmiştir.

Evet, bir gözsüz akrep ve ayaksız bir yılan gibi haşerata mağlub olan insana, bir küçük kurttan ipeği giydiren ve zehirli bir böcekten balı yediren; onun iktidarı değil, belki onun za'fının semeresi olan teshir-i Rabbanî ve ikram-ı Rahmanîdir.

Ey insan! Madem hakikat böyledir; gururu ve enaniyeti bırak. Uluhiyetin dergâhında acz ve za'fını, istimdad lisanıyla; fakr ve hacatını, tazarru' ve dua lisanıyla ilân et ve abd olduğunu göster. Ve حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ de, yüksel.

Hem deme ki: "Ben hiçim; ne ehemmiyetim var ki, bu kâinat bir Hakîm-i Mutlak tarafından kasdî olarak bana teshir edilsin, benden bir şükr-ü küllî istenilsin?"

Çünki sen çendan, nefsin ve suretin itibariyle hiç hükmündesin. Fakat vazife ve mertebe noktasında, sen şu haşmetli kâinatın dikkatli bir seyircisi, şu hikmetli mevcudatın belâgatlı bir lisan-ı nâtıkı ve şu kitab-ı âlemin anlayışlı bir mütalaacısı ve şu tesbih eden mahlukatın hayretli bir nâzırı ve şu ibadet eden masnuatın hürmetli bir ustabaşısı hükmündesin.

Evet ey insan! Sen, nebatî cismaniyetin cihetiyle ve hayvanî nefsin itibariyle; sagir bir cüz, hakir bir cüz'î, fakir bir mahluk, zaîf bir hayvansın ki; bütün dehşetli mevcudat-ı seyyalenin dalgaları içinde çalkanıp gidiyorsun. Fakat muhabbet-i İlahiyenin ziyasını tazammun eden imanın nuruyla münevver olan İslâmiyetin terbiyesiyle tekemmül edip; insaniyet cihetinde, abdiyetin içinde bir sultansın ve cüz'iyetin içinde bir küllîsin, küçüklüğün içinde bir âlemsin ve hakaretin içinde öyle makamın büyük ve daire-i nezaretin geniş bir nâzırsın ki, diyebilirsin: "Benim Rabb-ı Rahîm'im dünyayı bana bir hane yaptı. Ay ve güneşi, o haneme bir lâmba; ve baharı, bir deste gül; ve yazı, bir sofra-i nimet; ve hayvanı, bana hizmetkâr yaptı. Ve nebatatı, o hanemin zînetli levazımatı yapmıştır."

Netice-i kelâm: Sen eğer nefis ve şeytanı dinlersen, esfel-i safilîne düşersin. Eğer Hak ve Kur'an'ı dinlersen, a'lâ-yı illiyyîne çıkar, kâinatın bir güzel takvimi olursun.

Beşinci Nükte:

İnsan, şu dünyaya bir memur ve misafir olarak gönderilmiş, çok ehemmiyetli istidad ona verilmiş. Ve o istidadata göre ehemmiyetli vazifeler tevdi edilmiş. Ve insanı, o gayeye ve o vazifelere çalıştırmak için, şiddetli teşvikler ve dehşetli

tehdidler edilmiş. Başka yerde izah ettiğimiz vazife-i insaniyetin ve ubudiyetin esasatını şurada icmal edeceğiz. Tâ ki, “**ahsen-i takvim**” sırrı anlaşılsın.

İşte insan, şu kâinata geldikten sonra “iki cihet ile” ubudiyeti var: Bir ciheti; gaibane bir surette bir ubudiyeti, bir tefekkürü var. Diğeri; hazırane, muhataba suretinde bir ubudiyeti, bir münacatı vardır.

Birinci Vecih şudur ki: Kâinatta görünen saltanat-ı rububiyeti, itaatkârane tasdik edip kemalâtına ve mehasinine hayretkârane nezaretidir.

Sonra, esma-i kudsiye-i İlahiyenin nukuşlarından ibaret olan bedî’ san’atları, birbirinin nazar-ı ibretlerine gösterip dellâllık ve ilâncılıktır.

Sonra, herbiri birer gizli hazine-i maneviye hükmünde olan esma-i Rabbaniyenin cevherlerini idrak terazisiyle tartmak, kalbin kıymet-şinaslığı ile takdirkârane kıymet vermektir.

Sonra kalem-i kudretin mektubatı hükmünde olan mevcudat sahifelerini, arz ve sema yapraklarını mütalaa edip hayretkârane tefekkürdür.

Sonra, şu mevcudattaki zînetleri ve latif san’atları istihsankârane temaşa etmekle onların Fâtır-ı Zülcemal’inin marifetine muhabbet etmek ve onların Sâni’-i Zülkemal’inin huzuruna çıkmağa ve iltifatına mazhar olmaya bir iştiyaktır.

İkinci Vecih, huzur ve hitab makamıdır ki; eserden müessire geçer, görür ki: Bir Sâni’-i Zülcelal, kendi san’atının mu’cizeleri ile kendini tanıttırmak ve bildirmek ister. O da iman ile marifet ile mukabele eder.

Sonra görür ki: Bir Rabb-ı Rahîm, rahmetinin güzel meyveleriyle kendini sevdirmek ister. O da ona hasr-ı muhabbetle, tahsis-i taabbüdle kendini ona sevdirir.

Sonra görüyor ki: Bir Mün’im-i Kerim, maddî ve manevî nimetlerin lezizleriyle onu perverde ediyor. O da ona mukabil; fiiliyle, haliyle, kāliyle, hattâ elinden gelse bütün hâsseleri ile, cihazatı ile şükür ve hamd ü sena eder.

Sonra görüyor ki: Bir Celil-i Cemil, şu mevcudatın âyinelerinde kibriya ve kemalini ve celal ve cemalini izhar edip nazar-ı dikkati celbediyor. O da ona mukabil: “**Allahü Ekber, Sübhanallah**” deyip, mahviyet içinde hayret ve muhabbet ile secde eder.

Sonra görüyor ki: Bir Ganiyy-i Mutlak, bir sehavet-i mutlak içinde nihayetsiz servetini, hazinelerini gösteriyor. O da ona mukabil, ta’zim ve sena içinde kemal-i iftikar ile sual eder ve ister.

Sonra görüyor ki: O Fâtır-ı Zülcelal, yeryüzünü bir sergi hükmünde yapmış. Bütün antika san’atlarını orada teşhir ediyor. O da ona mukabil: “**Mâşâallah**” diyerek takdir ile, “**Bârekâllah**” diyerek tahsin ile, “Sübhanallah” diyerek hayret ile, “**Allahü Ekber**” diyerek istihsan ile mukabele eder.

Sonra görüyor ki: Bir Vâhid-i Ehad, şu kâinat sarayında taklid edilmez sikkeleriyle, ona mahsus hâtemleriyle, ona münhasır turralarıyla,ona has fermanlarıyla bütün mevcudata damga-i vahdet koyuyor ve tevhidin âyâtını nakşediyor. Ve âfâk-ı âlemin aktarında vahdaniyetin bayrağını dikiyor ve rububiyetini ilân ediyor. O da ona mukabil; tasdik ile, iman ile, tevhid ile, iz’an ile, şehadet ile, ubudiyet ile mukabele eder.

İşte bu çeşit ibadat ve tefekküratla hakikî insan olur, ahsen-i takvimde olduğunu gösterir. İmanın yümnüyle emanete lâyık, emin bir halife-i arz olur.

Ey ahsen-i takvimde yaratılan ve sû’-i ihtiyarıyla esfel-i safilîn tarafına giden insan-ı gafil! Beni dinle. Ben de senin gibi gençlik sarhoşluğuyla gaflet içinde dünyayı hoş ve güzel gördüğüm halde, gençlik sarhoşluğundan ihtiyarlık sabahında ayıldığım dakikada, o güzel zannettiğim âhirete müteveccih olmayan dünyanın yüzünü nasıl çirkin gördüğümü ve âhirete bakan hakikî yüzü ne kadar güzel olduğunu, Onyedinci Söz’ün İkinci Makamının 219-220’nci sahifelerinde yazılan iki levha-i hakikate bak, sen de gör:

Birinci Levha: Ehl-i dalalet gibi, fakat sarhoş olmadan gaflet perdesiyle eskiden gördüğüm ehl-i gaflet dünyasının hakikatını tasvir eder.

İkinci Levha: Ehl-i hidayet ve huzurun hakikat-ı dünyalarına işaret eder. Eskiden ne tarzda yazılmış, o tarzda bıraktım. Şiire benzer, fakat şiir değillerdir.

سُبْحَانَكَ لاَ عِلْمَ لَنَا اِلاَّ مَا عَلَّمْتَنَا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ
رَبِّ اشْرَحْ لِى صَدْرِى وَيَسِّرْ لِى اَمْرِى وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِى يَفْقَهُوا قَوْلِى
اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَ سَلِّمْ عَلَى الذَّاتِ الْمُحَمَّدِيَّةِ اللَّطِيفَةِ اْلاَحَدِيَّةِ شَمْسِ سَمَاءِ
اْلاَسْرَارِ وَ مَظْهَرِ اْلاَنْوَارِ وَ مَرْكَزِ مَدَارِ الْجَلاَلِ وَ قُطْبِ فَلَكِ الْجَمَالِ اَللّٰهُمَّ
بِسِرِّهِ لَدَيْكَ وَ بِسَيْرِهِ اِلَيْكَ آمِنْ خَوْفِى وَ اَقِلْ عَثْرَتِى وَ اَذْهِبْ حُزْنِى وَ حِرْصِى
وَ كُنْ لِى وَ خُذْنِى اِلَيْكَ مِنِّى وَ ارْزُقْنِى الْفَنَاءَ عَنِّى وَ لاَ تَجْعَلْنِى مَفْتُونًا بِنَفْسِى
مَحْجُوبًا بِحِسِّى وَاكْشِفْ لِى عَنْ كُلِّ سِرٍّ مَكْتُومٍ يَا حَىُّ يَا قَيُّومُ يَا حَىُّ يَا قَيُّومُ
يَا حَىُّ يَا قَيُّومُ. وَ ارْحَمْنِى وَارْحَمْ رُفَقَائِى وَ ارْحَمْ اَهْلِ اْلاِيمَانِ وَ الْقُرْآنِ آمِينَ
يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ وَ يَا اَكْرَمَ اْلاَكْرَمِينَ
وَ آخِرُ دَعْوَيهُمْ اَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

* * *

Yirminci Mektub

بِاسْمِهِ سُبْحَانَهُ وَاِنْ مِنْ شَيْءٍ اِلاَّ يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ
لاَ اِلهَ اِلاَّ اللّٰهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَ لَهُ الْحَمْدُ يُحْيِى وَ يُمِيتُ وَ هُوَ حَىٌّ
لاَ يَمُوتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَ هُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَ اِلَيْهِ الْمَصِيرُ

(Sabah ve akşam namazından sonra tekrarı, pek çok fazileti bulunan ve bir rivayet-i sahihada ism-i a'zam mertebesini taşıyan şu cümle-i tevhidiyenin onbir kelimesi var. Herbir kelimesinde hem birer müjde ve beşaret, hem birer mertebe-i tevhid-i rububiyet, hem bir ism-i a'zam noktasında bir kibriya-i vahdet ve bir kemal-i vahdaniyet vardır. Bu büyük ve ulvî hakikatların izahını sair Sözlere havale edip, bir va'de binaen, şimdilik mücmel bir hülâsa suretinde; "İki Makam", bir "Mukaddime" ile ona bir fihriste yapacağız.)

Mukaddime

Kat'iyyen bil ki: Hilkatin en yüksek gayesi ve fıtratın en yüce neticesi **iman-ı billah**tır. Ve insaniyetin en âlî mertebesi ve beşeriyetin en büyük makamı, iman-ı billah içindeki **marifetullah**tır. Cinn ü insin en parlak saadeti ve en tatlı nimeti, o marifetullah içindeki **muhabbetullah**tır. Ve ruh-u beşer için en hâlis sürur ve kalb-i insan için en safi sevinç, o muhabbetullah içindeki **lezzet-i ruhaniye**dir.

Evet bütün hakikî saadet ve hâlis sürur ve şirin nimet ve safi lezzet elbette **marifetullah** ve **muhabbetullah**tadır. Onlar, onsuz olamaz.

Cenab-ı Hakk'ı tanıyan ve seven, nihayetsiz saadete, nimete, envâra, esrara; ya bilkuvve veya bilfiil mazhardır. Onu hakikî tanımayan, sevmeyen; nihayetsiz şekavete, âlâma ve evhama manen ve maddeten mübtela olur.

Evet şu perişan dünyada, âvâre nev'-i beşer içinde, semeresiz bir hayatta; sahibsiz, hâmîsiz bir surette; âciz, miskin bir insan, bütün dünyanın sultanı da olsa kaç para eder. İşte bu âvâre nev'-i beşer içinde, bu perişan fâni dünyada; insan, sahibini tanımazsa, mâlikini bulmazsa, ne kadar bîçare sergerdan olduğunu herkes anlar. Eğer sahibini bulsa, mâlikini tanısa, o vakit rahmetine iltica eder, kudretine istinad eder. O vahşetgâh dünya, bir tenezzühgâha döner ve bir ticaretgâh olur.

Birinci Makam

Şu kelâm-ı tevhidînin, onbir kelimesinin her birinde birer müjde var. Ve o müjdede birer şifa ve o şifada birer lezzet-i maneviye bulunur.

BİRİNCİ KELİME:

لاَ اِلَهَ اِلاَّ اللّٰهُ da şöyle bir müjde var ki: Hadsiz hacata mübtela, nihayetsiz a’danın hücumuna hedef olan ruh-u insanî şu kelimede öyle bir nokta-i istimdad bulur ki, bütün hacatını temin edecek bir hazine-i rahmet kapısını ona açar ve öyle bir nokta-i istinad bulur ki, bütün a’dasının şerrinden emin edecek bir kudret-i mutlakanın sahibi olan kendi Mabudunu ve Hâlıkını bildirir ve tanıttırır, sahibini gösterir, Mâliki kim olduğunu irae eder. Ve o irae ile, kalbi vahşet-i mutlakadan ve ruhu hüzn-ü elîmden kurtarıp, ebedî bir ferahı, daimî bir süruru temin eder.

KİNCİ KELİME:

وَحْدَهُ Şu kelimede şifalı, saadetli bir müjde vardır. Şöyle ki:

Kâinatın ekser enva’ıyla alâkadar ve o alâkadarlık yüzünden perişan ve keşmekeş içinde boğulmak derecesine gelen ruh-u beşer ve kalb-i insan وَحْدَهُ kelimesinde bir melce’, bir halaskâr bulur ki; onu bütün o keşmekeşten, o perişaniyetten kurtarır. Yani, وَحْدَهُ manen der: “Allah birdir. Başka şeylere müracaat edip yorulma, onlara tezellül edip minnet çekme, onlara temelluk edip boyun eğme, onların

arkasına düşüp zahmet çekme, onlardan korkup titreme. Çünki Sultan-ı Kâinat birdir, herşey'in anahtarı onun yanında, her şey'in dizgini onun elindedir; herşey onun emriyle halledilir. Onu bulsan, her matlubunu buldun; hadsiz minnetlerden, korkulardan kurtuldun."

ÜÇÜNCÜ KELİME:

لاَ شَرِيكَ لَهُ Yani: Nasılki uluhiyetinde ve saltanatında şeriki yoktur; "Allah" bir olur, müteaddid olamaz. Öyle de; rububiyetinde ve icraatında ve icadatında dahi şeriki yoktur. Bazan olur ki; sultan bir olur, saltanatında şeriki olmaz.. fakat icraatında, onun memurları onun şeriki sayılırlar ve onun huzuruna herkesin girmesine mani olurlar. "Bize de müracaat et" derler. Fakat Ezel, Ebed Sultanı olan Cenab-ı Hak, saltanatında şeriki olmadığı gibi, icraat-ı rububiyetinde dahi muinlere, şeriklere muhtaç değildir. Emr u iradesi, havl ü kuvveti olmazsa hiçbir şey, hiçbir şey'e müdahale edemez. Doğrudan doğruya herkes ona müracaat edebilir. Şeriki ve muini olmadığından, o müracaatçı adama "Yasaktır, onun huzuruna giremezsin" denilmez.

İşte şu kelime, ruh-u beşer için şöyle bir müjde verir ki: ***İmanı elde eden ruh-u beşer; manisiz, müdahalesiz, hailsiz, mümanaatsız, her halinde, her arzusunda, her anda, her yerde o ezel ve ebed ve hazain-i rahmet mâliki ve defain-i saadet sahibi olan Cemil-i Zülcelal, Kadîr-i Zülkemal'in huzuruna girip, hacatını arzedebilir. Ve rahmetini bulup, kudretine istinad ederek, kemal-i ferah ve sürurु kazanabilir.***

DÖRDÜNCÜ KELİME:

لَهُ الْمُلْكُ Yani: **Mülk umumen onundur.** Sen, hem onun mülküsün, hem memlukûsün, hem mülkünde çalışıyorsun. Şu kelime, şöyle şifalı bir müjde veriyor ve diyor: Ey insan! Sen kendini, kendine mâlik sayma. Çünki sen kendini idare edemezsin, o yük ağırdır. Kendi başına muhafaza edemezsin, belalardan sakınıp, levazımatını yerine getiremezsin. Öyle ise beyhude ızdıraba düşüp azab çekme, mülk başkasınındır. O Mâlik, hem Kadîr'dir, hem Rahîm'dir; kudretine istinad et, rahmetini ittiham etme. Kederi bırak, keyfini çek. Zahmeti at, safayı bul.

Hem der ki: Manen sevdiğin ve alâkadar olduğun ve perişaniyetinden müteessir olduğun ve ıslah edemediğin şu kâinat, bir Kadîr-i Rahîm'in mülküdür. Mülkü sahibine teslim et, ona bırak.. cefasını değil, safasını çek. O hem Hakîm'dir, hem Rahîm'dir. Mülkünde istediği gibi tasarruf eder, çevirir. Dehşet aldığın zaman, İbrahim Hakkı gibi "**Mevlâ görelim neyler, neylerse güzel eyler**" de, pencerelerden seyret, içlerine girme.

BEŞİNCİ KELİME:

وَ لَهُ الْحَمْدُ Yani: Hamd ü sena, medih ve minnet ona mahsustur, ona lâyıktır. Demek nimetler onundur ve onun hazinesinden çıkar. Hazine ise, daimîdir. İşte şu kelime, şöyle müjde verip diyor ki:

Ey insan! Nimetin zevalinden elem çekme. Çünki rahmet hazinesi tükenmez. Ve lezzetin zevalini düşünüp, o elemden feryad etme. Çünki o nimet meyvesi, bir rahmet-i bînihayenin semeresidir. Ağacı bâki ise, meyve gitse de yerine gelen var. Nimetin lezzeti içinde, o lezzetten yüz derece daha ziyade lezzetli bir iltifat-ı rahmeti hamd ile düşünüp, lezzeti birden yüz derece yapabilirsin. Nasılki bir padişah-ı zîşanın sana hediye ettiği bir elma lezzeti içinde yüz belki bin elmanın

lezzetinin fevkinde, bir iltifat-ı şahane lezzetini sana ihsas ve ihsan eder. Öyle de: لَهُ الْحَمْدُ kelimesiyle, yani hamd ve şükür ile, yani nimetten in'amı hissetmekle, yani Mün'imi tanımakla ve in'amını düşünmekle, yani onun rahmetinin iltifatını ve şefkatinin teveccühünü ve in'amının devamını düşünmekle; nimetten bin derece daha leziz, manevî bir lezzet kapısını sana açar.

ALTINCI KELİME:

يُحْيِى Yani: **Hayatı veren odur.** Ve hayatı rızık ile idame eden de odur. Ve levazımat-ı hayatı da ihzar eden yine odur. Ve hayatın âlî gayeleri ona aittir ve mühim neticeleri ona bakar, yüzde doksandokuz meyvesi onundur. İşte şu kelime; şöyle fâni ve âciz beşere nida eder, müjde verir ve der:

Ey insan! Hayatın ağır tekâlifini omuzuna alıp zahmet çekme. Hayatın fenasını düşünüp, hüzne düşme. Yalnız dünyevî ehemmiyetsiz meyvelerini görüp dünyaya gelişinden pişmanlık gösterme. Belki o sefine-i vücudundaki hayat makinesi, Hayy-u Kayyum'a aittir. Masarıf ve levazımatını, o tedarik eder. Ve o hayatın pek kesretli gayeleri ve neticeleri var ve ona aittir. Sen, o gemide bir dümenci neferisin. Vazifeni güzel gör, ücretini al, keyfine bak. O hayat sefinesi, ne kadar kıymetdar olduğunu ve ne kadar güzel faideler verdiğini ve o sefine sahibi zâtın, ne kadar Kerim ve Rahîm olduğunu düşün, mesrur ol ve şükret ve anla ki: Vazifeni istikametle yaptığın vakit, o sefinenin verdiği bütün netaic; bir cihetle senin defter-i a'maline geçer, sana bir hayat-ı bâkiyeyi temin eder, seni ebedî ihya eder.

YEDİNCİ KELİME:

وَ يُمِيتُ Yani: Mevti veren odur. Yani: Hayat vazifesinden terhis eder, fâni dünyadan yerini tebdil eder, külfet-i hizmetten âzad eder. Yani: Hayat-ı fâniyeden, seni hayat-ı bâkiyeye alır. İşte şu kelime, şöylece fâni cinn ü inse bağırır, der ki:

Sizlere müjde! ***Mevt i'dam değil, hiçlik değil, fena değil, inkıraz değil, sönmek değil, firak-ı ebedî değil, adem değil, tesadüf değil, fâilsiz bir in'idam değil. Belki bir Fâil-i Hakîm-i Rahîm tarafından bir terhistir, bir tebdil-i mekândır. Saadet-i Ebediye tarafına, vatan-ı aslîlerine bir sevkiyattır. Yüzde doksandokuz ahbabın mecma'ı olan âlem-i berzaha bir visal kapısıdır.***

SEKİZİNCİ KELİME:

وَ هُوَ حَىٌّ لاَ يَمُوتُ Yani: ***Bütün kâinatın mevcudatında görünen ve vesile-i muhabbet olan kemal ve hüsün ve ihsanın hadsiz bir derece fevkinde bir cemal ve kemal ve ihsanın sahibi ve bütün mahbublara bedel, bir tek cilve-i cemali kâfi gelen bir Mabud-u Lemyezel, bir Mahbub-u Lâyezal'in ezelî ve ebedî bir hayat-ı daimesi var ki; şaibe-i zeval ü fenadan münezzeh ve avarız-ı naks u kusurdan müberradır.*** İşte şu kelime, cinn ü inse ve bütün zîşuura ve ehl-i muhabbet ve aşka ilân eder ki: Sizlere müjde, mahbublarınızdan nihayetsiz firakların yaralarını tedavi edip merhem süren bir Mahbub-u Bâki'niz var. Madem o var ve Bâki'dir, başkaları ne olursa olsun merak çekmeyiniz. Belki o mahbublarda, sebeb-i muhabbetiniz olan hüsn ü ihsan, fazl u kemal, o Mahbub-u Bâki'nin cilve-i cemal-i bâkisinden çok perdelerden geçip, gayet zayıf bir gölgenin gölgesidir. Onların zevalleri, sizleri incitmesin. Çünki onlar bir nevi âyinelerdir. Âyinelerin

değişmesi şaşaa-i cemalin cilvesini tazeleştirir, güzelleştirir. Madem o var, herşey var.

DOKUZUNCU KELİME:

بِيَدِهِ الْخَيْرُ Yani: **Her hayır, onun elindedir. Her yaptığınız hayrat, onun defterine geçer. Her işlediğiniz a'mal-i sâliha, yanında kaydedilir.** İşte şu kelime, cinn ü inse nida edip müjde veriyor.

Diyor ki:

Ey bîçareler! Mezaristana göçtüğünüz zaman, "Eyvah! Malımız harab olup, sa'yimiz heba oldu; şu güzel ve geniş dünyadan gidip, dar bir toprağa girdik." demeyiniz, feryad edip me'yus olmayınız... Çünki sizin herşeyiniz muhafaza ediliyor. Her ameliniz yazılmıştır. Her hizmetiniz kaydedilmiştir. Hizmetinizin mükâfatını verecek ve her hayır elinde ve her hayrı yapabilecek bir Zât-ı Zülcelal, sizi celb edip, yer altında muvakkaten durdurur. Sonra huzuruna aldırır. Ne mutlu sizlere ki; hizmetinizi ve vazifenizi bitirdiniz. Zahmetiniz bitti, rahata ve rahmete gidiyorsunuz. Hizmet, meşakkat bitti; ücret almağa gidiyorsunuz.

Evet geçen baharın defter-i a'malinin sahifeleri ve hidematının sandukçaları olan tohumları, çekirdekleri muhafaza eden.. ve ikinci baharda gayet şaşaalı, belki yüz derece aslından daha bereketli bir tarzda muhafaza eden, neşreden Kadîr-i Zülcelal, elbette sizin de netaic-i hayatınızı öyle muhafaza ediyor ve hizmetinize pek kesretli bir surette mükâfat verecektir.

ONUNCU KELİME:

وَ هُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ Yani: O Vâhid'dir, Ehad'dir, her şey'e kādirdir. Hiçbir şey ona ağır gelmez. Bir baharı halketmek

bir çiçek kadar ona kolaydır. Cennet'i halk etmek, bir bahar kadar ona rahattır. Her günde, her senede, her asırda, yeniden yeniye icad ettiği hadsiz masnuatı, nihayetsiz kudretine nihayetsiz lisanlarla şehadet ederler. İşte şu kelime dahi şöyle müjde eder. Der ki:

Ey insan! Yaptığın hizmet, ettiğin ubudiyet boşu boşuna gitmez. Bir dâr-ı mükâfat, bir mahall-i saadet senin için ihzar edilmiştir. Senin şu fâni dünyana bedel, bâki bir Cennet seni bekler. İbadet ettiğin ve tanıdığın Hâlık-ı Zülcelal'in va'dine iman ve itimad et. Ona va'dinde hulfetmek muhaldir. Kudretinde hiçbir cihetle noksaniyet yoktur. İşlerine, acz müdahale edemez. Senin küçük bahçeni halk ettiği gibi, Cennet'i dahi senin için halk edebilir ve halk etmiş ve sana va'd etmiş. Ve va'dettiği için, elbette seni onun içine alacak.

Madem bilmüşahede görüyoruz: Her senede, yer yüzünde, hayvanat ve nebatatın üçyüzbinden ziyade enva'larını ve milletlerini, kemal-i intizam ve mizan ile, kemal-i sür'at ve sühuletle haşr edip, neşreder. Elbette böyle bir Kadîr-i Zülcelal, va'dini yerine getirmeye muktedirdir.

Hem madem her senede, öyle bir Kadîr-i Mutlak, haşrin ve Cennet'in nümunelerini binler tarzda icad ediyor.

Hem madem bütün semavî fermanları ile saadet-i ebediyeyi va'd edip, Cennet'i müjde veriyor.

Hem madem bütün icraatı ve şuunatı hak ve hakikattır ve sıdk ve ciddiyetledir.

Hem madem âsârının şehadetiyle, bütün kemalât, onun nihayetsiz kemaline delalet ve şehadet eder. Ve hiçbir cihette naks ve kusur onda yoktur. Hem madem hulf-ül va'd ve hilaf ve kizb ve aldatmak, en çirkin bir haslet ve naks u kusurdur. Elbette ve elbette o Kadîr-i Zülcelal, o Hakîm-i Zülkemal, o Rahîm-i Zülcemal va'dini yerine getirecek; saadet-i ebediye kapısını açacak, Âdem babanızın vatan-ı aslîsi olan Cennet'e sizleri ey ehl-i iman idhal edecektir.

ONBİRİNCİ KELİME:

وَ اِلَيْهِ الْمَصِيرُ Yani: ***Ticaret ve memuriyet için, mühim vazifelerle bu dâr-ı imtihan olan dünyaya gönderilen insanlar; ticaretlerini yapıp, vazifelerini bitirip ve hizmetlerini itmam ettikten sonra, yine onları gönderen Hâlık-ı Zülcelal'ine dönecekler ve Mevlâ-yı Kerim'lerine kavuşacaklar.*** Yani, bu dâr-ı fâniden gidip dâr-ı bâkide huzur-u kibriyaya müşerref olacaklar. Yani, esbab dağdağasından ve vesaitin karanlık perdelerinden kurtulup, Rabb-i Rahîm'lerine makarr-ı saltanat-ı ebedîsinde perdesiz kavuşacaklar. Doğrudan doğruya herkes, kendi Hâlık'ı ve Mabud'u ve Rabb'i ve Seyyid'i ve Mâlik'i kim olduğunu bilecek ve bulacaklar. İşte şu kelime bütün müjdelerin fevkinde şöyle müjde eder. Ve der ki:

Ey insan! Bilir misin nereye gidiyorsun ve nereye sevk olunuyorsun? Otuzikinci Söz'ün âhirinde denildiği gibi: Dünyanın bin sene mes'udane hayatı, bir saat hayatına mukabil gelmeyen Cennet hayatının ve o Cennet hayatının dahi bin senesi, bir saat rü'yet-i cemaline mukabil gelmeyen bir Cemil-i Zülcelal'in daire-i rahmetine ve mertebe-i huzuruna gidiyorsun.

Mübtela ve meftun ve müştak olduğunuz mecazî mahbublarda ve bütün mevcudat-ı dünyeviyedeki hüsün ve cemal, onun cilve-i cemalinin ve hüsn-ü esmasının bir nevi gölgesi ve bütün Cennet, bütün letaifiyle bir cilve-i rahmeti ve bütün iştiyaklar ve muhabbetler ve incizablar ve cazibeler, bir lem'a-i muhabbeti olan bir Mabud-u Lemyezel'in, bir Mahbub-u Lâyezal'in daire-i huzuruna gidiyorsunuz ve ziyafetgâh-ı ebedîsi olan Cennet'e çağrılıyorsunuz. Öyle ise kabir kapısına ağlayarak değil, gülerek giriniz.

Hem şu kelime şöyle müjde veriyor, diyor ki:

Ey insan! Fenaya, ademe, hiçliğe, zulümata, nisyana, çürümeye, dağılmaya ve kesrette boğulmaya

gittiğinizi tevehhüm edip düşünmeyiniz! Siz fenaya değil, bekaya gidiyorsunuz. Ademe değil, vücud-u daimîye sevk olunuyorsunuz. Zulümata değil, âlem-i nura giriyorsunuz. Sahib ve Mâlik-i Hakikî'nin tarafına gidiyorsunuz ve Sultan-ı Ezelî'nin payitahtına dönüyorsunuz. Kesrette boğulmaya değil, vahdet dairesinde teneffüs edeceksiniz. Firaka değil, visale müteveccihsiniz.

* * *

Üniversite Nur Talebelerinin Risale-i Nur hakkında verdikleri Konferanstan Bir Parça

İman ve İslâmiyet âb-ı hayatına susamış kıymetli kardeşlerim!

Evvelâ: İtiraf edeyim ki, bu konferansın verildiği kürsüde bulunmuş olmak itibariyle sizlerden farkım yoktur. Sizin bir kardeşinizim. Hem bu konferans, benim çok muhtaç olduğum gayet nâfi' bir dersimdir. Muhatab, kendimdir. Dersimi müzakere nev'inden, siz mübarek kardeşlerime okuyacağım. Kusurlar bendendir. Kemal ve güzellikler, istifade ettiğim Risale-i Nur eserlerine aittir. Bir mani başımıza gelmezse, haftada bir defa olarak devam edeceğimiz dinî konferanslardan, bugün birincisi imana dairdir. Çünki Bedîüzzaman Said Nursî'nin Birinci Millet Meclisinde beyan ettiği gibi, "Kâinatta en yüksek hakikat imandır, imandan sonra namazdır." Bunun için biz de konferansımızın Kur'an, İman, Peygamberimiz Resul-i Ekrem (Aleyhissalâtü Vesselâm) Efendimiz hakkında olmasını münasib gördük. İkincisi de inşâallah namaz ve ibadete ait olacaktır.

Bu mevzuları bize ders verecek bir eser aradık. Nihayet bu hayatî ve ebedî ihtiyacımızı, asrımızın fehmine uygun ve ikna edici bir tarzda ders veren ve yarım asra yakındır, büyük bir itimad ve emniyete mazhar olmakla en muteber dinî bir eser olan "**Risale-i Nur**"u intihab ettik. Şimdi, ilk konferansımızın niçin iman mevzuunda olduğunu izah ile, bu eser ve müellifi hakkında gayet kısa olarak malûmat vereceğiz. Şöyle ki:

Bu asırda din ve İslâmiyet düşmanları, evvelâ imanın esaslarını zayıflatmak ve yıkmak plânını, proğramlarının birinci maddesine koymuşlardır. Hususan bu yirmibeş sene

içinde, tarihte görülmemiş bir halde münafıkane ve çeşit çeşit maskeler altında imanın erkânına yapılan sû'-i kasdlar pek dehşetli olmuştur, çok yıkıcı şekiller tatbik edilmiştir.

Halbuki: İmanın rükünlerinden birisinde hasıl olacak bir şübhe veya inkâr, dinin teferruatında yapılan lâkaydlıktan pek çok defa daha felâketli ve zararlıdır. Bunun içindir ki; şimdi en mühim iş, taklidî imanı tahkikî imana çevirerek imanı kuvvetlendirmektir, imanı takviye etmektir, imanı kurtarmaktır. Herşeyden ziyade imanın esasatıyla meşgul olmak kat'î bir zaruret ve mübrem bir ihtiyaç, hattâ mecburiyet haline gelmiştir. Bu, Türkiye'de böyle olduğu gibi; umum İslâm dünyasında da böyledir.

Evet, temelleri yıpratılmış bir binanın odalarını tamir ve tezyine çalışmak, o binanın yıkılmaması için ne derece bir faide temin edebilir? Köklerinin çürütülmesine çabalanan bir ağacın kurumaması için, dal ve yapraklarını ilâçlayarak tedbir almaya çalışmak, o ağacın hayatına bir faide verebilir mi?..

İnsan, saray gibi bir binadır; temelleri, erkân-ı imaniyedir. İnsan, bir şeceredir; kökü esasat-ı imaniyedir. İmanın rükünlerinden en mühimmi, İman-ı Billah'tır; Allah'a imandır. Sonra Nübüvvet ve Haşir'dir. Bunun için, bir insanın en başta elde etmeye çalıştığı ilim; iman ilmidir. İlimlerin esası, ilimlerin şahı ve padişahı; iman ilmidir.

İman, yalnız icmalî bir tasdikten ibaret değildir. İmanın çok mertebeleri vardır. Taklidî bir iman, hususan bu zamandaki dalalet, sapkınlık fırtınaları karşısında çabuk söner. Tahkikî iman ise sarsılmaz, sönmez bir kuvvettir.

Tahkikî imanı elde eden bir kimsenin, iman ve İslâmiyeti dehşetli dinsizlik kasırgalarına da maruz kalsa, o kasırgalar bu iman kuvveti karşısında tesirsiz kalmaya mahkûmdur. Tahkikî imanı kazanan bir kimseyi, en dinsiz feylesoflar dahi, bir vesvese veya şübheye düşürtemez.

İşte bu hakikatlara binaen, biz de tahkikî imanı ders vererek, imanı kuvvetlendirip insanı ebedî saadet ve selâmete götürecek Kur'an ve iman hakikatlarını câmi' bir

eseri, sebat ve devam ve dikkatle okumayı kat'iyyetle lâzım ve elzem gördük. Aksi takdirde, bu zamanda dünyevî ve uhrevî dehşetli musibetler içine düşmek, şübhe götürmez bir hakikat halindedir. Bunun için yegâne kurtuluş çaremiz, Kur'an-ı Hakîm'in imanî âyetlerini ve bu asra bakan âyet-i kerimelerini tefsir eden yüksek bir Kur'an tefsirine sarılmaktır.

Şimdi, "Böyle bir eser, bu asırda var mıdır?" diye bir sualin içinizde hasıl olduğu; nuranî bir heyecanı ifade eden sîmalarınızdan anlaşılmaktadır.

Evet, bu çeşit ihtiyacımızı tam karşılayacak olan bir eseri bulmak için çok dikkat ve itina ile aradık. Nihayet, hem Türk gençliğine, hem umum Müslümanlara ve beşeriyete Kur'anî bir rehber ve bir mürşid-i ekmel olacak bir eserin Bedîüzzaman Said Nursî'nin Risale-i Nur eserleri olduğu kanaatına vardık. Bizimle beraber, bu hakikata Risale-i Nur'la imanını kurtaran yüzbinlerle kimseler de şahiddir.

Evet, yirminci asırda küllî ve umumî bir rehberlik vazifesini görecek Kur'anî bir eserin müellifinin, şu hususiyetleri haiz olmasını esas ittihaz ettik. Bu hâsiyetlerin de tamamıyla Risale-i Nur'da ve müellifi Bedîüzzaman Said Nursî'de mevcud olduğunu gördük. Şöyle ki:

Birincisi: Müellifin, yalnız Kur'an-ı Hakîm'i kendine üstad edinmiş olması…

İkincisi: Kur'an-ı Hakîm, hakikî ilimleri hâvi bir kitab-ı mukaddestir. Ve bütün asırlarda, insanların umum tabakalarına hitab eden, ezelî bir hutbedir. Bunun için, Kur'anı tefsir ederken, hakikatın safi olarak ifade edilmesi ve böylece hakikî bir tefsir olması için, müfessirin kendi hususî meslek ve meşrebinin tesiri altında kalmamış ve hevesi karışmamış olması lâzımdır. Ve hem de Kur'anın manalarını keşf ile tezahür eden Kur'an hakikatlarının tesbiti için elzemdir ki: O müfessir zât, herbir fende mütehassıs geniş bir fikre, ince bir nazara ve tam bir ihlasa mâlik bir allâme ve hem gayet âlî bir dehâ ve nüfuzlu, derin bir içtihad ve bir kuvve-i kudsiyeye sahib olsun…

Üçüncüsü: Kur'an tefsirinin tam bir ihlasla te'lif edilmiş olması ki: Müellifin, Cenab-ı Hakk'ın rızasından başka, hiçbir maddî, manevî menfaatı gaye edinmemesi ve bu ulvî haletin müellifin hayatındaki vukuatlarda müşahede edilmiş olması...

Dördüncüsü: Kur'anın en büyük mu'cizelerinden birisi de, gençlik ve tazeliğini muhafaza etmesidir. Ve o asırda inzal edilmiş gibi, her asrın ihtiyacını karşılayan bir vechesi olmasıdır.

İşte, bu asırda meydana getirilen bir tefsirde; Kur'an-ı Hakîm'in asrımıza bakan vechesinin keşfedilip, avamdan en havassa kadar her tabakanın istifade edebileceği bir üslûbla izah ve isbat edilmiş olması...

Beşincisi: Müfessirin, Kur'an ve iman hakikatlarını, cerh edilmez delil ve hüccetlerle isbat ederek tedris etmesi. Yani, pozitivizm (isbatiyecilik)i bir esas ittihaz etmiş olması...

Altıncısı: Ders verdiği Kur'anî hakikatların; hem aklı, hem kalbi, hem ruhu ve vicdanı tenvir ve tatmin ve nefsi müsahhar etmesi ve şeytanı dahi ilzam edecek derecede kuvvetli ve gayet belig, nafiz ve müessir olması...

Yedincisi: Hakikatların derkine de mani olan benlik, gurur, ucb ve enaniyet gibi kötü hasletlerden kurtarıp, tevazu ve mahviyet gibi yüksek ve güzel ahlâklara sahib kılması...

Sekizincisi: Kur'an-ı Kerim'i tefsir eden bir allâmenin Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın sünnetine ittiba' etmiş olması ve ehl-i sünnet ve cemaat mezhebi üzere ilmiyle âmil olması ve a'zamî bir zühd ve takva ve a'zamî ihlas ve dine hizmetinde a'zamî sebat, a'zamî sıdk ve sadakat ve fedakârlığa, a'zamî iktisad ve kanaata mâlik olması şarttır.

Hülâsa olarak; müfessirin, Kur'anî risaleleriyle, risalet-i Ahmediyenin (A.S.M) a'zamî takva ve a'zamî ubudiyeti ve kuvve-i kudsiyesiyle de velayet-i Ahmediyenin lemaatına mazhar olmuş hâdim-i Kur'an bir zât olması...

Dokuzuncusu: Müfessirin, Kur’anî ve Şer’î mes’eleleri beyan ederken, şu veya bu tazyik ve işkenceyi nazara almayan, herhangi bir tesir altında kalarak fetva vermeyen ve ölümü istihkar edip, dünyaya meydan okuyacak bir iman kuvvetiyle hakikatı pervasızca söyleyen İslâmî şecaat ve cesarete mâlik olan bir müfessir olması gerektir.

Hem i’dam plânlarının tatbik edildiği ve bir tek dinî risale neşrettirilmediği dehşetli bir devirde, bilhâssa imha edilmesi ve söndürülmesi hedef tutulan Kur’anî, Şer’î esasatı te’lif ve neşretmiş olduğu meydanda olmakla bir mürşid-i kâmil ve İslâm’ın bu asırda hakikî bir rehber-i ekmeli ve Kur’anın muteber bir müfessir-i a’zamı olmuş olması lâzımdır.

İşte bu zamanda, yukarıda mezkûr dokuz şart ve hususiyetlerin, müellif Said Nursî’de ve eserleri olan Nur Risalelerinde aynıyla mevcud olduğu, hakikî ve mütebahhir ülema-i İslâmın icma’ ve tevatür ve ittifakıyla sabit olmuştur. Ve hem intibaha gelmekte olan bu millet-i İslâmiyece, Avrupa ve Amerika’ca malûm ve musaddaktır. İşte arkadaşlar! Biz, böyle bir tefsir-i Kur’an arıyor ve böyle bir müfessir istiyorduk.

* * *